

# KÖNYVSZEMLE

## KÉT ÚJ VOJVODINAI KÖNYV

Két elbeszélő kötet jelent meg a jugoszláviai magyar könyvpiacón. Egy ismeretlen nevű, fiatal munkásíró és egy kispolgári író könyve. A fiatal munkásíró Ujházi István. Könyvecskájének címe: Napokat eszik a kisdíák.

Ujházi István fiatal, harcos temperamentumu, szókimondó legény. Ezért szimpatikus jelenség kis könyvecskéje a karácsonyi könyvpiacón. Azt is mondhatnánk róla, hogy tehetséges kezdő. És épen ezért úgy érezzük, bővebben, alaposabban kell foglalkoznunk kis írásával. Annak ellenére, hogy tisztán művészi szempontból a könyv ezt nem érdemelné meg. Szembe kell nézni az igazsággal, keményen, bátran, amily keményen, bátran, szókimondóan mondta ki igazságait Ujházi István is. Az igazság sokszor fáj. Az igazság kimondása is fáj sokszor. Fáj ha bec sületes arcvonásokat fájdalomba torzítunk. De a fájdalmas igazság is igazság. És bec sületes, szinte szókimondó kritika nélkül nincs haladás. Pedig úgy érezzük, Ujházi Istvánban van mondanivaló és van képesség a fejlődésre, haladásra. És így van benne lehetőség az igazság meghallgatásához is.

Ujházi István tendenciózus író. Propagandista. A művészi, esztétikai szempont nála nem kap szerepet. Pedig: ha el is tekintünk egy pillanatra mi is a művészi, esztétikai szemponttól, és ha csupán — az íróval egy síkra helyezkedve, az ő akarásait akarva — a meggyőző hatások az eszmeteriesztés szempontját tesszük magunkévá, akkor is arra a következtetésre kell jussunk: nincs eszmeti hatás, nincs eszmetivétel művészi hatás nélkül. Ujházi állításainak nincs eszmeti meggyőző ereje épen azért, mert nincs művészi meggyőző ereje.

A művész csak művészi síkra helyezkedhet. Csak a művészi meg-

látás eszközeivel a művészi közlés eszközeivel adhatja esetleges eszmeti mondanivalóját is. A művész nem gondolkodik, de lát. Nem eszméket, gondolatokat örökl elméjében, de a konkrét, tárgyi valóságot, a való, objektív élet eseményeit, hús-vér embereit látja és éli meg. A művész nem elmélkedik, de megéli a való élet eseményeit és élményszerűen, eseményszerűen jeleníti őket az olvasó elé, hogy az olvasó is megélje — nem gondolat-sor, de élmény sor formájában — a való élet — mindenestre sűrített, koncentrált, eszenciált élet — eseményeit, embereit.

Az anyag az elsődleges. Az anyagról, az életről való képünk csak másodlagos. Az élet, a valóság formálja eszmetünket, gondolatsorainkat. A művészi megélés csak képe a valóságnak, tehát másodlagos. Ugyanúgy és ugyanannyira másodlagos, mint az életről való elmélkedésünk, a gondolat, az eszme is. Ha a művész nem a való világ képét adja, de gondolatokat, ha nem magából az életből, de annak másodlagos képéből meríti — a gondolatokból eszmékből, — akkor nem a világ, nem az élet képét — de az élet képének a képét nyújtja. Nem az embert, de az emberről egyszer már előzőleg felvett **fényképet** rajzolja akkor. A művész csak a friss forrásból méríthet, nem a már átöntött vízből, a pohárból, amelyből már más is ivott.

Ujházi nem a valódi, élő embert formázza, miközben esetleg gondolatai is támadnak, hanem saját elgondolásait próbálja az élő ember alakjába önteni. De az elgondolás sablonok között mozog. Az elgondolás leegyszerűsít. Jónak és rossznak tartja az embert. Jónak azt, aki mellette, rossznak aki a másik táborban áll. Pedig a való élet nem ismer sem örödeket, sem angyalokat — csak — embereket. Akik, mert emberek, egyszerre jók is és rosszak is. Tekintet nélkül arra: mellettem vagy ellenem voltak-e színt. Az ember jó is és rossz is. Egyszer jó, másszor rossz

Egy emberrel szemben jó, mással szemben rossz. Már aszerint hogy alakította őt élete folvása, mit hordoz, milyen élményeket az épen adott esetben magában.

Tendencia? A valóságos élet valószínű, reális ábrázolása — sajnos! — épen elég tendenciát, épen elegendő megmászítani akarást vált ki abból, aki fenékgig őríti azt az élményviharát, amit a valóságos élet ma nyújthat. Nem szükséges ezt az életet magvarázni, nem szükséges felfordítani: csak be kell mutatni a maga kendőzetlen valóságában. A magyarázás nem a művész feladata. A magyarázó író, a művész nem művész többé nem számíthat így művészi hatásra sem és épen azért, mert tendenciát **akart** adni, nem ad sem tendenciát, sem művészetet. Mert nem elég elmondani valamit — el is kell azt higgyék! Már pedig csak a művész szügeszcio meggyőző rádöbentő élménye hiteti el a valóságos élet valóságát, igazságát.

Ha erre az útra, a művészet útjára lép át Újházi, sokkal nagyobb lesz meggyőző ereje. Hisszük hogy Újházitól olvasunk mi még komoly, meggyőző, igazságra rádöbentő művészi könnvet is.

A másik könyv Cziráki Imre „Bácskai kalászkok“ címen már megjelent, ismert novelláit adta ki egybegyűjtve is — kalangvába.

Cziráki novellás kötete művészi nívón igyekszik maradni és igyekszik hamisítatlanul adni a mai falusi valóságot. Derűlátó egyénisége azonban túlságosan is a felülethez az életfolyam felületének hullámvázához köti a habok nap-sütötte fodrozódásához: a mélybe nem hatol tekintete, a mélybe nem lát. Így, bár tagadhatatlan hogy vannak könyvében bizonyos értékek, művészi ábrázolása a való életnek, elbeszéléseiben mégsem ad valódi művészi értéket, mert felülethez kapcsolódott szemé nem látja meg a mélységnek igazságát és inkább idillikeket, derűs képecskéket ad a mai szörnyű valóságról.

Valahogy úgy érezzük, hogy ez az idillikus derűlátás, amely sok-

szor hamis képet ad a valóságról, nemcsak tudatalatti meghatározottságú Czirákinál, de sokszor tudatos, szándékoltt, tendenciózus is. Itt egyrészt pl. a kis háborús — idillikus! — rajzra gondolunk, de gondolunk azokra az elbeszélésekre is, amelyeket az író maga is jórészt elkülönített a többitől, mert úgy érezte itt eddig komoly mondanivalót.

Ezekben a novellákban a tendencia kiütöközik és a művészi megélt rovására retusálja a valóságot. Itt többnyire a törpebirtokost, a bérest; a falusi szegénységet veszi tárgyául. Szimpatikusan rajzolja őket és majdnem minden esetben derűlátón hűp-énddel békelteti ki és meg őket sorsukkal és életük folvásával. Cziráki tendenciája a nagy — mai — összebékülés, a testvériség fajok és osztályok között és azért még ott is a **ványalom teljesülését** látja, ahol a törpeparaszt kis földesekéjét is eladni kényszerül! (Fékvadrát föld) Ez a tendencia azután lehetetlenné teszi, hogy meglássa az élet hús-vér embereit és pl. olvan hivatalnokot rajzoltat vele, aki pszihológussá és szociológussá válik és megoldja elméletben és gyakorlatban egvaránt a szektás nagy lelkiváltságát, amely mint a társadalmi váltság tükörképe jelentkezik a szegény parasztban. (Garas Illés)

Két elbeszélése üt el a többitől: A Lapos mostohagyerekei ahol valóságsszerűen ábrázolja a földéhes földmunkást és a dobrovóliác telepest és ahol ha a szerb és magyar szegényparasztot összebékíti: azokat békíti össze, akiket az élet is össze tud békíteni és össze is békít. A másik a Vagvogatunk ahol nem sikerül a földesurat arra bírni, hogy a béresekért és azokkal együtt dolgozzon. Aminthogy ezt az élet is cselekszi és példázza. Ezek, de különösen a Lapos mostohagyereke, a kötet legjobb elbeszélései. Ezekben Cziráki igazán művészi magaslatra tudott emelkedni.

—c—r